

Pokrokové vrstvy národa veľmi sympaticky prijímajú tieto opatrenia, no v kruhoch lepšie situovaných živnostníkov je vyvolaná panika. Títo prejavujú veľké rozhorčenie a obavy o svoj majetok.

Prednosta VII. odboru

mjr. Sedmík

Slovenský národný archív Bratislava, f. Povereníctvo vnútra, sekretariát, kart. 189.

Dokument č. 154

Obežník Zemského sekretariátu Čsl. (Československej) sociálnej demokracie v Bratislave zo 4. marca 1948 o udalostiach vo februári.

Zemský sekretariát Čs. sociálnej demokracie Bratislava

Františkánske nám. č. 5.

Č. j. 2636/48/Fr/Klu.

Bratislava, 4. III. 1948.

Vec: Informácie D ô v e r n é !

O b e ž n í k č. 10

Všetkým krajským a okresným sekretariátom čs.(československej) soc.(iálnej) demokracie.

Vážení súdruhovia,

posielame Vám dôverné informácie, ktoré vysvetľujú posledné udalosti a postup strany pri nich. Sú určené len pre funkcionárov strany, aby sa o ne mohli oprieť pri schôdzach, najmä pri debate o dotazoch.

Pretože, len teraz v posledných dňoch bol dovŕšený náš vnútropolitický vývoj, zasielame Vám informácie o pozadí politických udalostí a vysvetleniach postupu strany, ako aj pokyny pre ďalší postup organizácií a sekretariátov.

K vážnej kríze došlo v auguste 1947 za kampaň o miliónársku dávku. Vtedy zachránila situáciu Čsl.(Československá) sociálna demokracia, ktorá sa dohodla s komunistami o spoločnom postupe a priviedla tak k rozumu ostatné strany, ktorým nezostávalo len prijať nejakým spôsobom dohodnuté riešenie. Dohoda s komunistami však nemala dlhého trvania. Predošlý generálny tajomník B. Vilím na ňu s neuveriteľnou neobalnosťou členstvo sociálnej demokracie vôbec nepripravil, takže vyvolala v strane zmätok a odpor. Vedenie strany potom nemohlo vážne usilovať, aby bolo docielené podobnej dohody s komunistami tiež o iných otázkach a tak sa vtedy trvalá spolupráca medzi sociálnymi demokratmi a komunistami nestala skutkom.

A tak sa veľmi skoro vytvorila v Národnej fronte a vo vláde podobná situácia, ako vznikla v lete 1947. Rozpory najmä medzi národnými socialistami a komunistami sa prehľbovali a práceschopnosť vlády bola vážne ohrozená. Situácia bola nebezpečnejšia preto, že sa blížili voľby. Národní socialisti a slovenskí demokrati sa domnievali, že sa im podarí sústrediť

všetky nekomunistické politické strany, zviest' s nimi pred voľbami boj proti komunistom, vytvoriť tak pod vedením národných socialistov protikomunistický blok, zatlačiť komunistov do defenzívy a tak získať vo voľbách víťazstvo. Pritom sa národní socialisti domnievali, že komunisti sú príliš slabí, než by sa mohli takémuto vývoju účinne brániť. A tak národnosocialistický tisk viedol ostrú kampaň proti odborovému hnutiu a proti komunistom a utvrdzoval tak vrstvy váhajúce dosiaľ u nás medzi socializmom a reakciou, že je možný u nás obrat a víťazstvo pravice.

Túto politiku národných socialistov a kolísanie našej verejnosti podporovali sčasti vedome a sčasti nevedome četní členovia a funkcionári našej strany. Strana nedokázala zaujať v posledných mesiacoch jasné stanovisko a postaviť sa proti pravicovému nástupu po boku pokrokových zložiek. Naša tlač sa zaoberala skôr útokom proti komunistom a nevedela objasniť pravé pozadie sporov v Národnom fronte, totiž zásadný rozpor medzi pokrokovými a reakčnými tendenciami u nás. Tým sa u nás prakticky presadzovala politika /tretej sily/.

V posledných týždňoch sme však boli v strane svedkami ešte vážnejších zjavov. Bolo vidieť, že niektorí súdruhovia podliehajú agitácii pravice a sú ochotní zísť sa s ňou v spoločnom boji proti komunistom. Bol to najmä bývalý generálny tajomník strany B. Vilím, ktorý ešte v januári na konferencii našich novinárov presadzoval ako náš hlavný úkol boj proti komunistickému "nebezpečeniu" a ostro odsudzoval východoeurópske socialisticke strany, ktoré prevádzajú politiku dôslednej socialistickej spolupráce. Mnohé články našej tlače sa snažili presvedčiť naše členstvo o tom, že musíme dnes predovšetkým bojovať proti komunistom. Podobné zjavy sa ukázali tiež vo vláde.

Už dlhšiu dobu bolo vidieť, že minister Majer zastáva vo vláde veľmi často iné stanovisko, ako ostatní sociálne demokratickí ministri. V rade prípadov podporoval minister Majer stanovisko národných socialistov proti názoru ostatných našich ministrov. A práve behom januára, za predvolebného nástupu národných socialistov, došlo v našej vládnej delegácii k vážnym udalostiam. Začiatkom januára mal byť vo vláde prejednávaný návrh na organizáciu bánk. Potom len schválením tohoto zákona mohli byť vytvorené predpoklady pre finančné ozdravenie našich národných podnikov. Hoci sme už pred dlhšou dobou dojednali s komunistami v tejto veci dohodu o spoločnom postupe vo vláde, ktorá bola pre nás neobyčajne výhodná, lebo nám prinášala značný vplyv, minister Majer pred pojednávaním veci vo vláde prehlásil, že nemôže s dohodnutým návrhom súhlasiť. Jednako stanovisko ako minister Majer zastávali tiež národní socialisti. Len po schôdzi predstavenstva strany, ktoré sa postavilo za dohodnutý návrh, bol minister Majer donútený s ním súhlasiť a návrh mohol byť prejednávaný v ďalšej schôdzi vlády.

Skoro na to mal byť prejednávaný vo vláde zákon o prídavkoch verejných zamestnancov. Ústredná rada odborov vypracovala známy návrh, za ten sa postavili jednomyselne tiež sociálne demokratickí odbojáři. Minister Majer zastával iný návrh, ktorým bol poskytnutý väčší príplatok zamestnancom lepšie platených kategórií. Ďalší návrh predkladali vláde národní socialisti. Keď bola táto otázka v predstavenstve strany prejednávaná, bol prevážne zastávaný názor, že vo vláde Majerov návrh síce predložíme, že sa však podľa vývoja situácie prikloníme k návrhu ÚRO. Keď potom došlo ku známej schôdzi vlády, na ktorej bola úprava verejných zamestnancov prejednávaná, boli vláde predložené návrhy ÚRO, návrh národných socialistov i návrh Majerov. Akonáhle sa to však stalo, národní socialisti ihneď svoj návrh odvolali a pripojili sa k návrhu ministra Majera.

Touto ako sa zdá zámernou taktikou docielili toho, že sa všetky politické strany vo vláde postavili proti návrhu ÚRO, ktorý zastávali len komunisti. Pretože sa takto k nášmu návrhu pripojili všetky ostatné politické strany mimo komunistov, nemohli sme už od svojho návrhu cúvnuť, ako sme pôvodne počítali, ale museli sme na ňom zotrvať. Vec sa dostala do novín a

na verejné schôdze. Tak sa obratnej taktike národných socialistov za podpory ministra Majera podarilo sformovať protikomunistický blok a to, v populárnej veci, ako boli prídavky verejným zamestnancom, kedy pravicové strany ponúkali verejným zamestnancom viac, ako komunisti.

Tak vyvrcholila kríza v Národnej fronte a okolo úpravy prídavkov verejným zamestnancom sa naša verejnosť rozdelila zdanlivo na dva bloky: na jednej strane odborári a komunisti, na druhej strane všetky ostatné politické strany. Sociálna demokracia, ktorá si podobný vývoj vo svojom celku nikdy nepriala, bola tak vmanévrovaná do veľmi ťažkej situácie. Zdalo sa, že sa národným socialistom darí ich zámer zoskupiť všetky nekomunistické strany pod svojim vedením. Zdalo sa, že podľa prania pravice vývoj skutočne dospieva k vytvoreniu protikomunistického bloku. Bolo pochopiteľné. Bolo pochopiteľné, že komunisti, ktorých sily sme naprosto správne odhadovali a odborári nechceli mlčať k tomu, aby sa vývoj ďalej bral týmto smerom a aby pred voľbami stál proti ním blok ostatných politických strán pod vedením krajnej pravice. Odborári zvolali zjazd závodných rád, ktorý mal privodiť obrat v našej politickej situácii tým, že postaví ďalšie zásadné socializačné požiadavky, pre ktoré budú musieť prehlásiť podľa prania robotníctva všetky pokrokové zložky. Tým mal byť rozbitý protikomunistický blok, sociálna demokracia tak mala byť donútená postaviť sa za socializačné požiadavky spolu s komunistami a do tohoto nového pokrokového bloku mali byť strhnutí pokrokoví ľudia taktiež z ostatných politických strán.

Sociálni demokrati, pokiaľ chápali správne situáciu, uvítali zjazd závodných rád. Videli sme, že výsledok tohoto zjazdu odstráni hrozivé nebezpečie protikomunistického bloku, ktorý sa u nás pomaly vytváral a ktorý by musel nutne rozvrátiť náš štát a znemožniť ďalší vývoj republiky k socializmu. Videli sme naopak, že budú uskutočnené veľké socializačné požiadavky, ktoré mal zjazd závodných rád predložiť, bude razom odhalená reakčná politika pravicových strán, keďže sa proti ním tieto strany postaví, že v politickom boji za tieto požiadavky sa obnoví socialistická spolupráca a že sa uskutočnením týchto požiadaviek republika dostane blízko k socializmu. Avšak tiež národní socialisti videli veľké nebezpečie, ktoré pre nich zjazd závodných rád znamená. Videli, že budú zjazdom závodných rád zmarené ich politické plány, že tým stratia posledné zbytky svojho vplyvu medzi robotníctvom, že bude koniec protikomunistického bloku a že sa naopak v boji za socializačné požiadavky zjazdu závodných rád proti národným socialistom zoskupia všetky naše pokrokové politické zložky.

Za takejto situácie videli národní socialisti pre seba len jedinú možnosť. Rozbiť vládu, znemožniť, aby sa socializačné požiadavky vôbec vo vláde prejednávali, spôsobiť politické rozbúrenie a chaos z ktorého by mohli urobiť zodpovednými komunistov a previesť tak okamžité voľby. Preto padali 20. februára všetci ministri pravice demisiu pod malichernou zámenkou, ktorú nikto v politických kruhoch nebral vážne a ktorej neodôvodniteľnosť uznávali i najvyššie miesta republiky. Ihneď sa ukázalo, akej neuveriteľnej politickej chyby sa pravicové strany i zo svojho hľadiska dopustili. Komunisti nielenže sa nezľakli demisie pravicových ministrov, ale naopak ich uvítali, pretože im bola daná možnosť, vytvoriť teraz kompaktnú socialistickú vládu bez vnútorného rozporu, ktorá mohla predovšetkým splniť pokrokový vládny program a doceliť tak rýchlu hospodársku konsolidáciu zeme. Vo svojom prejave dalo predsedníctvo KSC, že si praje vytvoriť novú vládu, len bez pravicových politických strán, to jest spoločnú vládu so sociálnymi demokratmi.

Sociálna demokracia mohla túto situáciu uvítať, keby sme sa boli ihneď 20. februára rozhodli pre vstup do novej vlády a boli by sme si mohli vtedy zaistiť v novej vláde významné stranické pozície. Keby sme boli správne odhadovali silu komunistickej strany, tak by sme boli mali spoznať, že za situácie, ktorá sa vytvorila demisiou pravicových ministrov, mali komunisti v ruke prostriedky, ako presadiť svoju vôľu. Naše otáľanie a naša nerozhodnosť

nemohli zaraziť ďalší postup komunistickej strany, mohli len prehlbovať vládnu krízu a znamenať pre nás stratu veľkej príležitosti, aby sme v novej vláde získali vplyv. Predstavenstvo strany, ktoré sa radilo o novej situácii 20. februára večer, nedokázalo však zaujať jasné kladné stanovisko k návrhu čisto socialistickej vlády. Naopak, predstavenstvo sa uznieslo, že naši ministri síce demisiu nepodávali, aby však naša strana trvala na obnovení vlády starej Národnej fronty. To bola naprosto nereálna požiadavka, pretože bolo jasne vidieť, že komunisti za žiadnych okolností s obnovením vlády starej Národnej fronty nepočítajú. Každému muselo byť jasné, že keby sme sa k starej vláde vrátili, rozpory, ktoré ešte zosilnila demisia pravicových ministrov, nebolo by možno už preklenúť, a že by vo vláde nastal stav trvalej krízy a rozvratu.

Na sobotu zvolal ministerský predseda na Staromestské námestie veľkú manifestáciu, na ktorej sa vyslovil ostro proti návratu pravicových ministrov do vlády a urobil výzvu k tvoreniu akčných výborov Národnej fronty zastupujúcich všetky pokrokové zložky. Bez vedomia predstavenstva strany, ktoré zaujalo nerozhodné stanovisko, prehovorila v Prahe súdružka Koušová - Petránková, v Hradci súdruh Němec a v iných mestách ďalší sociálni demokrati. Zachránili tak sčasti prestíž strany, pretože tým dokázali našej pokrokovej verejnosti, že napriek nerozhodnému stanovisku predstavenstva sú v strane ľudia, ktorí odhadujú správne situáciu a stavajú sa rozhodne za stranu socialistických síl. Dokázali tak, čo je neobyčajne dôležité, že sociálna demokracia sa nestavia vo svojom celku za vládnu spoluprácu s pravicovými národnými socialistami a že nechce znášať ich osud.

V krajoch a okresoch sa začali tvoriť akčné výbory Národnej fronty. Miesto čo sa malo vedenie strany okamžite vysloviť pre akčné výbory a pre našu účasť v nich, aby sme sa tak prehlásili pre túto novú socialistickú ľudovú moc a aby sme tak umožnili strane zaujať vo všetkých akčných výboroch čestné miesto, dal sekretariát strany v Práve ľudu nášmu členstvu nepochopiteľný pokyn, aby sociálni demokrati až na ďalšie do akčných výborov nevstupovali. Po tomto príkaze, ktorý sa ukázal byť politickou chybou pre naše hnutie, boli v mnohých okresoch a krajoch utvorené akčné výbory bez sociálnych demokratov, ktorí sa len neskoršie domáhali vstupu do nich a im už potom nebolo priznané väčšie zastúpenie.

21. februára večer bol v rozhlase prečítaný prípis predstavenstva KSČ ústrednému výkonnému výboru sociálnej demokracie, v ktorom nám komunisti ponúkli, aby sme s nimi uzavreli dohodu o spoločnom postupe a aby sme spoločne s nimi vytvorili novú vládu. Na 23. februára bola zvolaná schôdza ústredného akčného výboru Národnej fronty. Sociálna demokracia bola vyzvaná, aby vyslala na túto ustanovujúcu schôdzu svojich zástupcov a stala sa jednou zo zložiek akčného výboru.

Dňa 23. februára zasadal ústredný výkonný výbor strany, ktorý zaujal stanovisko k najdôležitejším otázkam. Bolo potvrdené kolísavé rozhodnutie predstavenstva, aby naši ministri nepodávali demisiu, aby sme však usilovali o obnovenie vlády na podklade na podklade starej Národnej fronty. Bolo rozhodnuté, aby sme zahájili s komunistami jednanie o dohodu na základe dopisu ich predstavenstva proti návrhu ministra Majera, ktorý žiadal, aby sme dopis predstavenstva KSČ zamietli. Na návrh s.(údruha) Jeřábka bolo rozhodnuté, aby sme Ústredného akčného výboru nevstupovali a aby sme sa na večernej ustanovujúcej schôdzke ústredného akčného výboru zúčastnili len ako pozorovatelia. Bol teda zamietnutý návrh s.(údruha) poslanca Dr. Johna, aby sme sa na ustanovujúcej schôdzi Ústredného akčného výboru riadne zúčastnili a aby sa strana ako celok stala jednou z jeho zložiek. Toto rozhodnutie, ktoré mohlo stranu poškodiť tým, že by nebola vôbec zastúpená v ústrednom orgáne novej ľudovej moci, ktorá stojí dnes v čele nášho celého národného života, bolo paralyzované len vďaka tomu, že na ustanovujúcej schôdzi boli pozvaní mimo oficiálnych pozorovateľov sociálnej demokracie tiež súdruhovia Fierlinger, John, Evžen Erban a iní, ako význační činitelia nášho verejného života a že boli aspoň za svoje osoby, keď nie ako

predstavitelia sociálnej demokracie zvolení do ústredného akčného výboru, ktorý bol na ustanovujúcej schôdzi vytvorený.

Už v pondelok 23. februára boli zatknutí niektorí kompromitovaní funkcionári národne socialistickej strany a v utorok boli zabrané budovy ústredného sekretariátu národných socialistov a lidovcov. Ľudovecký sekretariát a tlačiareň prevzal pokrokový poslanec Petr. V našej strane pokračovalo jednanie o našej účasti vo vláde. Medzi niektorými súdruhmi z predstavenstva strany, ktorí sa dosiaľ stavali proti účasti vo vláde len s komunistami, začal prevládať názor, že je treba do takej vlády teraz ísť, že však do nej máme delegovať všetkých doterajších členov vlády, teda tiež ministra Majera, ktorý po celom svojom doterajšom jednaní musel byť komunistom neprijateľný. Pri tom sa títo súdruhovia domnievali, že i keď zo všetkých strán dochádza k obratu, u nás sa nič nemusí zmeniť a že strana môže v novej situácii obstať i s doterajším generálnym tajomníkom B. Vilímom. Tak sa predstavenstvo strany stále nemohlo rozhodnúť, predlžovala sa vládna kríza a strana strácala s každou ďalšou hodinou možnosti získať v novej vláde, ktorá ako už bolo jasné, musela byť v najbližšej dobe ustanovená, ako to pri generálnej stávke, ku ktorej došlo v utorok na poludnie, tak pri odopoludňajších robotníckych demonštráciách odborári i komunisti dali jasne najavo svoje rozhodnutie, vytvoriť novú vládu bez ministrov, ktorí podali demisiu a bez dohody s pravicovými stranami.

Za tejto situácie už nebolo možno čakať, aby strana neprišla neskoro, aby nezavinila nebezpečné zostrenie vládnej krízy a by tiež sama nestratila ďalším váhaním možnosť, začleniť sa ako celok do novej vlády. V utorok odopoludnia obsadili súdruhovia z Prahy pod vedením s.(úduha) Dr. Němca ústredný sekretariát, aby si vynútili okamžitý vstup do vlády a zmeny vo vedení strany ktoré by odpovedali novej situácii a umožnili strane i za novej situácie úspešne pracovať. Ešte v utorok večer sa nedokázalo predstavenstvo rozhodnúť pre odstránenie generálneho tajomníka Vilíma. Pokrokoví členovia vedenia strany sa na to v stredu popoludní dohodli, previesť vo vedení strany zmeny, ktorými by boli odstránení tí, ktorí nevedeli pochopiť situáciu a nesmierne behom posledných dní svojim váhaním stranu poškodili; najmä zbaviť funkcie doterajšieho generálneho tajomníka B. Vilíma. Odopoludnia na to došlo na hneď k vytvoreniu a schváleniu novej vlády, ktorej sa zúčastnili 4 sociálni demokrati. Tým bola vyriešená kríza v štáte. V stredu večer sa konala schôdza predstavenstva sociálnej demokracie na ktorej z predstavenstva strany odstránení tí, ktorí svojim postojom v posledných dňoch strane ublížili a znemožnili, aby sme prispeli k rýchlejšiemu utvoreniu novej vlády, v ktorej by sme mali väčší vplyv. Z predstavenstva strany boli odstránení súdruhovia Majer, Görner, Bernard a Kubát. Miesto nich boli pribraní ako predstavitelia tých kruhov, ktoré sa zasadzovali za okamžitý vstup do vlády a očistu strany od pravicových živlov, súdruhovia: E. Erban, Dr. Němec, Dr. Hájek a Dr. Pavelka. Generálny tajomník B. Vilím bol okamžite poslaný na dovolenú a úradujúcim zástupcom generálneho tajomníka sa stal súdr.(uh) Dr. Vojta Erban. Bola zriadená osobitná komisia pod vedením súdr.(uha) Dr. Hájka. Tým bola vyriešená kríza vo vláde.

V piatok 27. februára zasadal ústredný akčný výbor Národnej fronty. Uzniesol sa na rade významných rozhodnutí. Vo všetkých verejných inštitúciách teda tiež politických stranách má byť prevedená očista od reakčných protidemokratických živlov. Ústredný akčný výbor bude dozerať na prevedenie očisty. Bolo rozhodnuté, že bude zjednotené hnutie mládeže SZM a že bude vytvorená jednotná organizácia telovýchovy.

Týmto vývojom posledných týždňov vzniká v republike úplne nová situácia. Prežili sme revolúciu trebárs nekrvavú. Pokus o zvrat doterajšieho vývoja, ktoré previedli pravicové strany demisiou ministrov skončil tým, že bola vytvorená jasne pokroková vláda, v ktorej má rozhodujúce slovo Komunistická strana. a že vznikom nový vlastný systém akčných výborov Národnej fronty, opierajúcej sa len o pokrokové zložky národa. Prevádza sa dôsledná očista

celého nášho života od všetkých reakčných živlov. Žiadna vážna prekážka už nestojí na našej ceste k socializmu. Budú prevedené veľmi rýchlo veľké reformy, ktoré boli programom starej vlády i tie, ktoré postavil zjazd závodných rád. Práceschopnosť vlády Národnej fronty je zaručená. Od ostrých politických rozporov prejdeme k budovateľskej práci.

Čs.(Československá) sociálna demokracia vychádza z toho veľkého prerodu čestne. I napriek počiatočnému váhaniu zavinenému pravicovými elementmi sa nakoniec správne rozhodla pre novú vládu a tým tak prispela k vyriešeniu vládnej krízy. Dokázala sa zbaviť jednotlivcov, ktorí privádzali ich politiku na scestie a tým dokázala, že je stranou budúcnosti. Budúcnosť a rozsah vplyvu jednotlivých politických strán závisí dnes na tom, do akej miery budú vedieť preukázať, že skoncovali s minulosťou a že odstránili z politiky významných miest tých, ktorí nie sú zárukou poctivo kladného pomeru k novej vláde a k novej úprave nášho národného života. Preto je treba, aby predovšetkým sociálna demokracia, ako druhá vládna strana dôsledným prevedením očisty svojich funkcionárskych kádrov od pravicových tendencií dokázala, že má právom dôveru pokrokových síl nášho štátu a je oprávnená požadovať nápravu chýb, ktoré v revolučnom chvate a mnohokrát z osobných dôvodov boli napáchané.

Už teraz sa do našej strany hlásia desaťtisíce nových členov z pravicových strán, ktoré boli roztrieštené. Prevedte nábor členstva v týchto radoch rozvrátených organizácií a berte nezávadných členov do strany. Ťažkým otrasom týchto strán sa vytvorili len teraz skutočné predpoklady pre obrovský nečakaný vzrast sociálnej demokracie a preto aby sme v soc. demokracii vytvorili skutočne mohutnú, masovú a významnú stranu. Bude však nutné, aby sme tvrdo dbali na politickú čistotu našich dnešných i nových funkcionárskych kádrov. Preto zahajuje v týchto dňoch svoju činnosť osobná komisia, pri zemskom vedení v Bratislave. Zároveň zahajuje ústredie v Prahe kampaň, ktorou bude informovať naše členstvo, o význame posledných udalostí a pripravuje nový systém dôkladného politického školenia členstva a funkcionárov.

Poslednými udalosťami u nás definitívne víťazí socializmus. Vďaka rozhodnosti zodpovedných pokrokových súdruhov sa toto víťazstvo stáva tiež úspechom Čs. sociálnej demokracie. Je len treba, aby sme previedli rýchlo a dôsledne očistu, aby sme vniesli kľud a optimizmus medzi naše členstvo a napli potom všetky sily funkcionárov i tajomníkov ku zdolaniu obrovských úkolov, ktoré nás čakajú. V týždňoch okolo 70tého výročia vzniku sociálnej demokracie otvára sa tak našej strane nová a istá veľká budúcnosť.

Za zemské vedenie strany:

František Fryš, v. r.
zást.(upca) gen.(erálneho) tajomníka

Ivan Frlička, v. r.
predseda

Dokument č. 155

List Zemského sekretariátu Československej sociálnej demokracie v Bratislave jednotlivým organizáciám o vstupovaní do akčných výborov. (bez dátumu)

list bez dátumu

Vážení súdruhovia